

MODERNA FIZIKA

Predavač: Izv. prof. dr. sc. Željana Bonačić Lošić

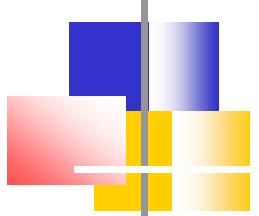
Odjel za fiziku, ured B306

Tel: 619-275

e-mail: agicz@pmfst.hr

web: www.pmfst.hr/~agicz

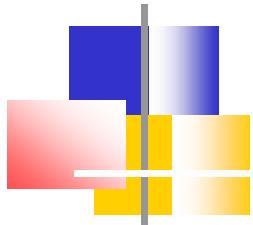
Konzultacije: srijedom 10-12h

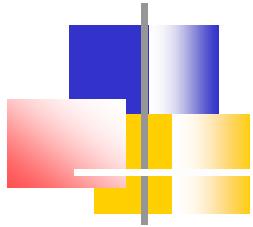
Sadržaj

- Uvod
- Rutherfordovo raspršenje i Rutherfordov model atoma
- Planckov zakon zračenja crnog tijela
- Bohrov model atoma vodika
- Franck- Hertzov eksperiment
- Fotoelektrični efekt
- Comptonovo raspršenje
- De Broglieva hipoteza o valovima materije
- Davisson - Germerov eksperiment
- Bohrov princip komplementarnosti i Heisenbergove relacije neodređenosti
- Schrödingerova valna mehanika
- Tunel efekt
- Harmonički oscilator
- Atom vodika

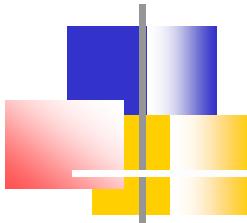
- Stern - Gerlachov eksperiment
- Spin
- Spektar x-zraka
- Atomske jezgre
- Radioaktivnost
- Modeli jezgara
- Fisija
- Nuklearni reaktori
- Fuzija. Kontrolirana termonuklearna fuzija
- Elementarne čestice. Hadroni. Leptoni. Stranost. Kvarkovi, barioni i mesoni.
- Temeljne sile i njihovi mediatori
- Širenje svemira
- Pozadinsko zračenje
- Tamna tvar. Veliki prasak i nastanak svemira.

Cilj

Cilj kolegija je da studenti nakon položenog ispita razumiju glavne koncepte moderne fizike i da mogu objasniti te koncepte drugima, da mogu primjeniti ideje moderne fizike na neke osnovne probleme, te da razumiju gdje je fizika danas i kamo ide.

Namijenjena je kolegiju Moderna fizika (preddiplomski studiji fizika, inženjerska fizika, matematika i fizika i fizika i informatika).

Opis kolegija

■ Moderna fizika

(preddiplomski studiji fizika, inženjerska fizika, matematika i fizika i fizika i informatika)

www.pmfst.unist.hr/blog/portfolio/fizika/

www.pmfst.unist.hr/blog/portfolio/inzenjerska-fizika-termodinamika-mehanika/

www.pmfst.unist.hr/blog/portfolio/matematika-i-fizika/

www.pmfst.unist.hr/blog/portfolio/fizika-i-informatika/

Kompetencije koje se stječu

Izložiti povijesni razvoj ideje o strukturi atoma. Rastumačiti nužnost zamjene determinističkog opisa prirode s probabiliističkim. Objasniti i primjeniti osnovne koncepte i principe kvantne fizike u rješavanju jednostavnih problema: Schrödingerovu jednadžbu, valnu funkciju i njenu fizikalnu interpretaciju, spin i Paulijev princip isključenja. Riješiti Schrödingerovu jednadžbu u jednostavnim slučajevima (npr. slobodna čestica, čestica u kvadratnoj jami u različitim dimenzijama). Opisati strukturu jezgre. Opisati princip rada nuklearnih reaktora. Izložiti osnovne koncepte fizike elementarnih čestica i kozmologije. Primjeniti kritičko razmišljanje za ocjenu fizikalnih teorija.

Održavanje

- Moderna fizika (PMP008)

Godina studija	II.
Bodovna vrijednost (ECTS)	3,0
Način izvođenja nastave (broj sati u semestru)	P S V T
	30 5 10 0

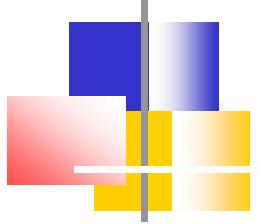
Obveze studenata:

Svi studenti moraju biti prisutni na 70% sati predavanja, 70% sati vježbi i 70% sati seminara, te napisati i izložiti seminar u dogovoru s asistentom.

Vrste izvođenja nastave:

- Predavanja
- Demonstracijski eksperimenti
- Interaktivna pitanja
- Domaći radovi
- Auditorne vježbe
- Seminari
- Diskusije
- Moodle (upisti se na kolegij Moderna fizika)

Ocenjivanje

Kolokviji teorija 2 puta   50% ocjene

Kolokvij zadaci i seminar   50% ocjene

Ocjene po bodovima:

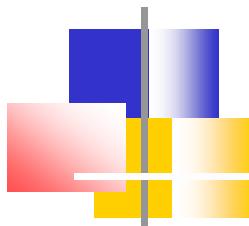
[50-60> ----- 2

[60-70> ----- 3

[70-85> ----- 4

[85-100] ----- 5

Bonus bodovi za aktivnost na predavanjima i domaće radove

Uvod

Atomi, elektroni i ioni

Mendeljejev sistem periodičnih svojstava elemenata

1861. **Dmitrij Mendeljejev** je prvi uočio periodično ponavljanje svojstava kemijskih elemenata i na temelju toga napravio prvi **sistem periodičnih svojstava elemenata**.

Neka mesta su bila prazna, jer u to vrijeme svi elementi još nisu bili poznati. On je ispravno predvidio svojstva tih, u to vrijeme nepoznatih elemenata.

Ioni

Oko 1810. Humphry Davy

je otkrio da se otopljene soli ili kiseline razlažu. Ako se u otopinu kuhinjske soli postave dvije metalne ploče i povežu s izvorom električne struje, natrij se taloži na negativno navijenu elektrodu (**katodu**), a klor se skuplja oko pozitivne ploče (**anode**) - **elektroliza**

Nešto kasnije Michael Faraday

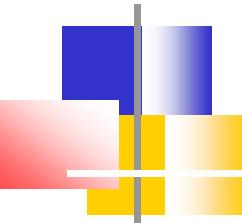
je otkrio da ista količina elektriciteta izluči istu količinu materije u molovima, bez obzira na vrstu tvari. **Faradeyjev zakon elektrolize** ukazao je da postoji određena, konačno mala, količina elektriciteta koja prelazi s nabijenih čestica u elektrodu, na kojoj se atomi izlučuju.

Krajem 19. st.: Svante Arrhenius

iznio je teoriju otopina prema kojoj se molekula kuhinjske soli cijepa na pozitivan ion natrija i negativan ion klora

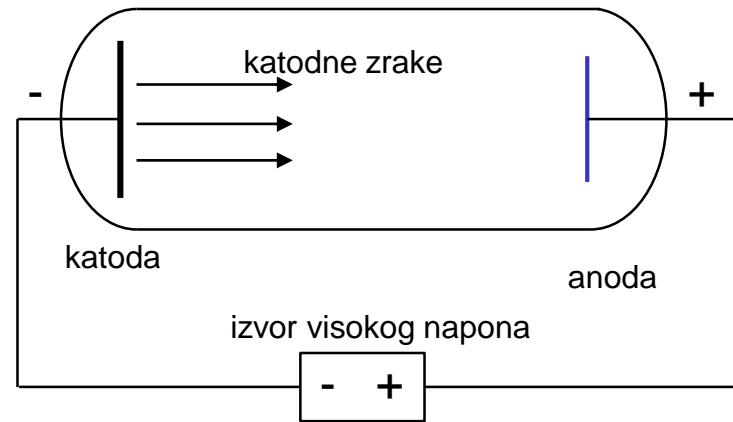
Električne struje u otopinama čine struje iona. No još je ostao nejasan mehanizam prijenosa naboja s atoma natrija na atom klora.

Katodne i kanalne zrake

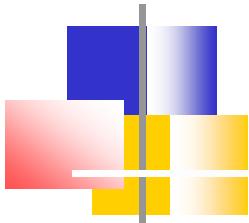
1858. Julius Plücker (1801-1868)

je proučavao staklene cijevi s dvjema elektrodamama ispunjene plinom pri niskom tlaku. Na krajeve elektroda priključio je napon. Neposredno uz katodu pojavile su se zrake koje su se pravocrtno širile prema anodi - „katodne zrake“

1870. William Crookes (1832-1919) (London)

potvrđuje da se katodne zrake zakreću u magnetskom polju i zaključuje da se sastoje od negativno nabijenih čestica

1897. Joseph John Thomson (1856-1940) (Cambridge)

je izmjerio da je masa novih čestica, elektrona, 1837 puta manja od mase atoma vodika.

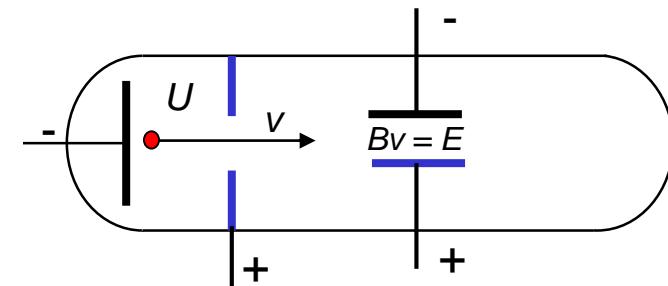
J.J. Thomson je odredio brzinu kretanja katodnih zraka i odnos između naboja i njihove mase, e/m . Upotrijebio katodnu cijev koja omogućuje djelovanje električnog E i magnetskog polja B na čestice. Sila zbog utjecaja magnetskog polja je $F=B e v$, dok je električna sila $F=eE$. U ravnoteži su obje sile jednake, te vrijedi

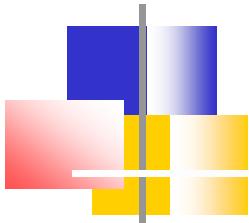
$$B e v = E e .$$

Stoga je brzina čestica $v = E/B$.

Nadalje, ako je napon u katodnoj cijevi U , onda čestica naboja e dobije energiju eU koja se pretvara u kinetičku energiju elektrona

$$eU = \frac{mv^2}{2}, \text{ te je } \frac{e}{m} = \frac{v^2}{2U} .$$

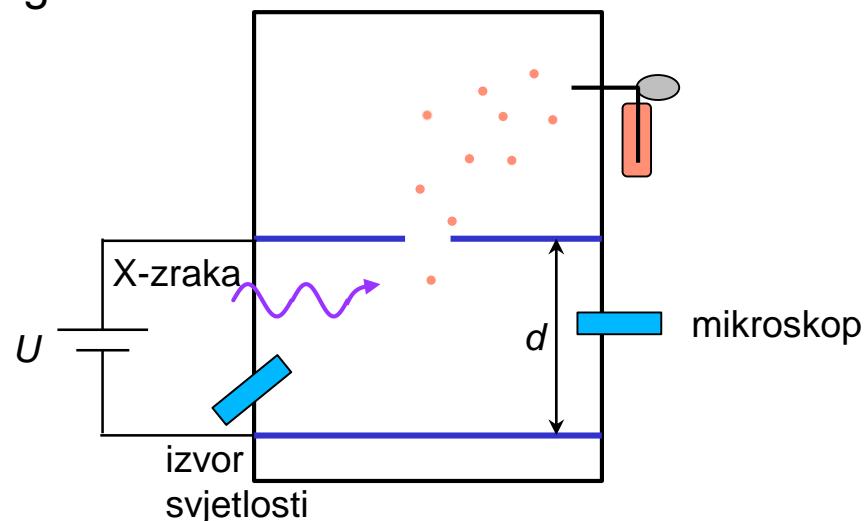

1917. Robert Millikan (1868-1963) (Chicago)

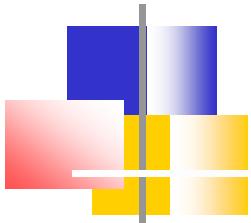
precizno je izmjerio naboje elektrona pokusom s kapljicom ulja u kondenzatoru.
Rezultati su pokazali da se električni naboje sastoje
od cijelobrojnog višekratnika elementarnog
naboja koji ima vrijednost

$$e = 1.60217733 \times 10^{-19} \text{ C.}$$

U donjem dijelu komore nalazi se kondenzator. U gornji dio komore se rasprše kapljice ulja koje pod utjecajem gravitacije ulaze u kondenzator kroz otvor na gornjoj ploči. Pod utjecajem X-zraka elektroni iz zraka kojim je ispunjena komora se spajaju s neutralnim kapljicama ulja koje postaju negativno nabijene.

Atomi, elektroni i ioni

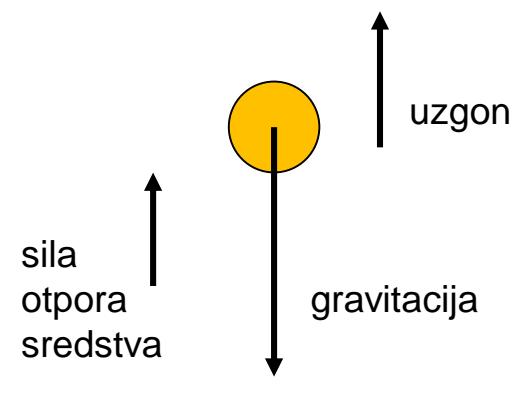
U slučaju mirovanja ili jednolikog gibanja po pravcu ukupna sila na kapljicu je 0.

Prvo, kapljica pada pod utjecajem gravitacije $G = mg = \rho V g$, te na nju djeluju uzgon $F_u = \rho_z V g$ i sila otpora sredstva $F_s = 6\pi\eta rv$,

ρ – gustoća ulja, V -volumen,
 ρ_z - gustoća zraka, η - viskoznost zraka
 r - radijus kapljice, v - brzina kapljice

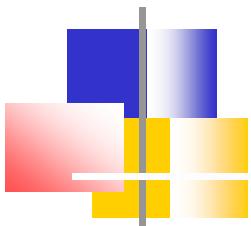
Iz uvjeta $F_u + F_s - G = 0$, dobivamo radijus kapljice

$$r = \sqrt{\frac{9\eta v}{2g(\rho - \rho_z)}} .$$

Nije uključeno
električno polje

Atomi, elektroni i ioni

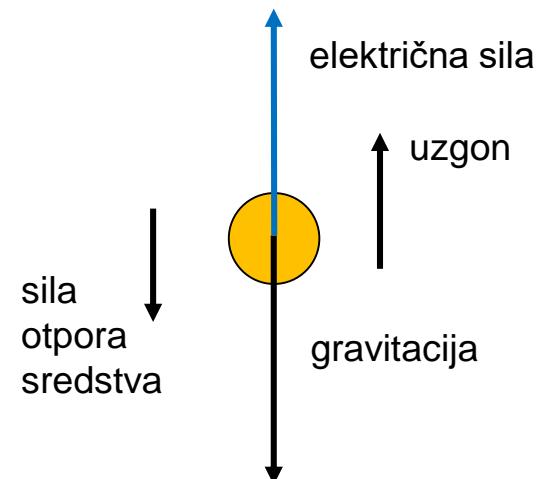

Kad se uključi električno polje prema gore na kapljicu djeluje električna sila $F_E = qE = \frac{qU}{d}$.

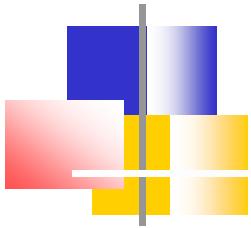
Predpostavimo da se kapljica giba prema gore.

Iz uvjeta $F_E + F_u - F_s - G = 0$, dobivamo naboј kapljice

$$q = \frac{\left[6\pi\eta rv + \frac{4}{3}\pi r^3 g(\rho - \rho_z)\right]d}{U} .$$

Uključeno
električno polje

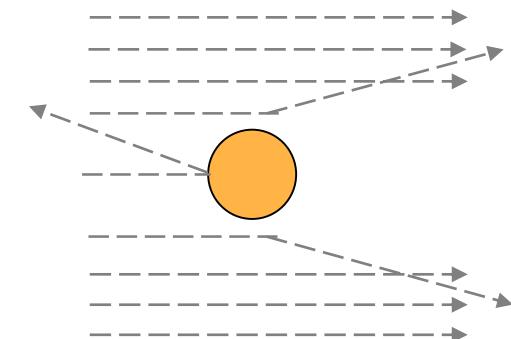
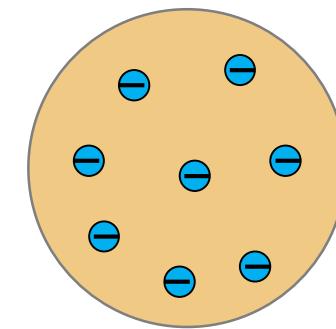
Rani modeli atoma

- **Model pudinga**

J. J. Thomson je 1898. prepostavio da se pozitivni naboji nalaze jednoliko raspoređeni po cijelom volumenu atoma koji je sfernog oblika. U pozitivnu pozadinu ravnomjerno su utisnuti elektroni. Atom kao cjelina je neutralan.

- **Rutherfordov model**

- Planetarni model
- Zasnovan na rezultatima eksperimenata u kojima su se α -čestice raspršivale na tankim listićima zlata i drugih kovina
- Rutherford je eksperimentalno provjeravao Thomsonov model

- Većina α-čestica je prošla direktno kroz listić zlata
→ atomi su većinom prazni prostor
- Neke α-čestice su se raspršile ili odbile natrag
- Pozitivan naboj je koncentriran u centru atoma,
nazvanom jezgra (*nucleus*)
- Jezgra dovodi do raspršenja pozitivnih α-čestica
zbog jakog Coulombovog privlačenja
- Elektroni kruže oko jezgre kao planeti oko Sunca
- Jezgra nosi gotovo cijelu masu atoma

